

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – ДОПОМОГА ЧИ ШКОДА УЧНЯМ?

Дерба Світлана Миколаївна,

канд. філол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто сучасні засоби телекомунікації як генеруючі щодо появи нових освітніх форм, зокрема дистанційного навчання у шкільній практиці. Розглянуто переваги і недоліки такої форми навчання, різноманітні приклади залучення дистанційної освіти у середні навчальні заклади в Україні та Російській Федерації.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, методика, телекомунікаційні технології, куратор, тьютор, on-line режим.

На сьогодні швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив те, що практично в усі галузі освітньої діяльності залучені телекомунікаційні технології. Також це пов'язане з постійним розширенням можливостей Інтернету, у наданні корисної освітньої інформації. Таким чином, сучасні засоби телекомунікації дають можливість появи нових освітніх форм, зокрема дистанційної освіти.

Модернізація загальної середньої освіти ставить нові вимоги до рівня підготовки випускників школи, а саме: розвиток критичного мислення, самостійної творчої діяльності, вміння знаходити в Інтернеті, аналізувати і систематизувати інформацію. Інтернет – як єдина інформаційна мережа допомагає створити повну інформаційну картину з найрізноманітніших питань.

Удосконалення методології дистанційного навчання (ДН) та інформаційно-комунікаційних технологій збирання та систематизації інформації є **актуальним** напрямом освітянської діяльності.

Метою проведеного дослідження є аналіз сучасного стану дистанційного навчання в Україні та Росії, проблем дистанційної освіти (ДО) допоміг визначити аспекти й конкретні **завдання**, вирішення яких необхідне для досягнення ефективності: 1) це розвиток різних дистанційних форм навчання; 2) дослідження проблем, пов'язаних з різними цільовими аудиторіями ДО; 3) удосконалення технічних і кадрових проблем ДН.

Стаття присвячена сучасному станові функціонування ДН в Україні та Російській Федерації (**об'єкт** дослідження); процесам введення ДН у шкільну практику, аналізу переваг чи недоліків ДО у середній школі (**предмет** дослідження).

На сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення дистанційного навчання, тому ми дотримуємося визначення дослідників-практиків: "Дистанційне навчання – це форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч, інакше, коли учасники територіально знаходяться поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою)" [Биков 2008, 8 – 9].

У практиці ДО використовуються такі **різновиди дистанційної форми навчання**: дистанційна форма навчання у чистому вигляді; дистанційно-очна форма навчання (учень вивчає предмет у школі та має можливість додатково вивчати його дистанційно); класно-дистанційна форма (учні одного класу однієї школи вивчають предмет у дистанційній формі, що зменшує кількість очних уроків); дистанційна форма навчання з вчителем-куратором (учні навчаються дистанційно і тьютор-мережевий викладач з певного предмету – з будь-якої школи, вчитель зі своєї школи виконує лише функції консультанта); учні беруть участь в окремих тематичних семінарах.

Сучасний рівень інформаційних технологій достатній для створення таких систем для навчання дітей. Насамперед в таких системах зацікавлені діти з обмеженими можливостями, ті, що навчаються вдома. Сьогодні в Україні понад 50 тисяч учнів потребують навчання у дистанційній формі. Порівняймо, в Російській Федерації з 29 млн. дітей 587 тисяч – це діти з обмеженими можливостями. Саме такі діти потребують соціальної реабілітації й адаптації, інтеграції у суспільство.

Для ДН дуже важливий зв'язок з учнем. При очному навчанні кожен має можливість поставити питання й одразу отримати відповідь. Учень, що знаходиться на відстані, не має такої можливості, тому з часом у нього може згаснути інтерес до навчання, розсіюватися увага. До викладача, що працює в системі ДН ставляться певні вимоги: оперативно відповідати на листи учнів; хвалити їх зацікавленість та оперативність; дотримуватися чіткого графіку спілкування в режимі on-line; створити атмосферу психологічного комфорту у процесі навчання та спілкування.

Для успішного здійснення процесу Інтернет-навчання мережевий викладач і педагог-куратор повинен добре володіти технологією організації освітньої діяльності, а саме різними прийомами роботи в форумі, чаті, теле- і відеоконференції, а також електронною поштою та іншими комунікаційними засобами.

Але виникає технічна проблема, тобто наявність комп'ютерів, серверів, і каналів зв'язку. Якщо і навчальний заклад може бути забезпечений усім необхідним обладнанням, то наявність комп'ютерів з виходом в Інтернет у тих, на кого розраховане ДН, часто становить велику проблему. Згідно сумної статистики більшість родин, де є діти з обмеженими можливостями, – неповні чи малозабезпечені. Значить, діти, які були б раді навчатися, але фізично не можуть ходити до школи, не мають дома потрібної техніки за цілком зрозумілими фінансовими причинами. До того ж звичайного комп'ютера може бути недостатньо, необхідно встановлювати додаткове технічне оснащення і програмне забезпечення, що враховує будь-які обмеження (поганий зір, порушену координацію рухів та інші проблеми зі здоров'ям).

Незважаючи на всі складнощі, впровадження дистанційної освіти в навчальний процес середньої школи може бути здійснене. Проекти різного масштабу, орієнтовані перш за все на дітей з обмеженими можливостями, реалізуються на рівні керівництва освітою окремих міст і суб'єктів. Одразу зауважимо, що на сьогодні в Україні ще не узаконене ДН (тобто немає наказу Міністерства освіти і науки України про впровадження ДН у середній школі). У Російській Федерації уже 4 роки як набрав чинності наказ Міністра освіти і науки РФ про впровадження ДН у освітні заклади.

Прикладом великих проектів, які спрямовані на реалізацію ДН на корпоративному рівні, є проект корпорації AT&T "AT&T Learning Network", у межах якого підтримується розвиток засобів і технологій електронного дистанційного навчання на основі єдиних підходів і стандартів систем розподіленого навчання, а також проект Світового банку "Навчальної мережі глобального розвитку Світового банку", за яким створена міжнародна розгалужена мережа центрів електронного дистанційного навчання у 50 країнах світу, у тому числі і в Україні, спільна мережева діяльність яких відповідає міжнародним стандартам і підпорядковується єдиному корпоративному підходові.

В Україні прикладом реалізації такого підходу на національному рівні є проект створення Української науково-освітньої мережі "УРАН", яка має забезпечити установи, організації і фізичних осіб, що працюють у сфері освіти, науки і культури України, інформаційними послугами на основі Інтернет-технологій. Уже сьогодні мережа "УРАН" має розгалужену інфраструктуру, а її засоби забезпечують якісну електронну взаємодію своїх користувачів, надають їм широкий спектр у мережевих сервісах. На основі мережі "УРАН" створюється комп'ютерно-технологічна платформа єдиного інформаційно-освітнього середовища України з підтримкою систем електронного дистанційного навчання [Биков 2008, 26 – 27].

В Україні сьогодні діє Міжнародна українська школа, завданням якої є створення умов для організації дистанційної підготовки до атестації екстерном учнів різних категорій. Учні приймають на позаконкурсній основі. Навчання учнів у 4-х, 9-х, 11-(12)-х класах завершується державною підсумковою атестацією. Зміст, форми і порядок проведення державної підсумкової атестації у Міжнародній школі проводиться згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України. Учні у цій школі розподіляють на групи: група А – учні, які вміють вчитися самостійно; група В – учні, які потребують допомоги в організації самостійної роботи; група С – учні, підготовка яких буде здійснюватися в малих групах під керівництвом педагогів.

Специфіка Інтернет-навчання, що базується на телекомунікаційних технологіях, Інтернет-ресурсах і послугах, впливає на способи відбору і структуризації змісту, реалізації тих чи інших методик і організаційних форм навчання, що є суттєвим для функціонування всієї системи. Учень відбирає і оброблює інформацію, висуває гіпотези, приймає рішення, спираючись на власний досвід і бачення проблеми. У центрі пізнання знаходиться проблема, яка вимагає роботи думки для її вирішення. Пізнавальна, мисленнєва діяльність індивіда дозволяє йому виходити за рамки отриманої інформації, нарощувати нові знання. Роль мережевого викладача полягає в тому, щоб допомогти учням, стимулювати їх до самостійних роздумів, відкриттів, нових поглядів на досліджуване явище, предмет. При цьому вчитель і учень залишаються співучасниками цього процесу в активному діалозі.

Але тут виникає кадрова проблема. Перш за все необхідно навчити викладачів роботі з системою дистанційного навчання, при чому не тільки технічно, але й психологічно, адаптувати їх до мовної форми взаємодії з учнями. Кожний викладач має регулярно знаходитися в онлайновому режимі, щоб консультувати своїх учнів і спілкуватися з ними. Крім того, ДО допомагає вирішити ще одну важливу

проблему: в будь-якому класі є "середнячки", відстаючі й відмінники, і, значить, під час дистанційного навчання, кожен з них буде дотримуватися свого графіку. Тому викладач має постійно бути в курсі справ своїх учнів. До речі, існує центр дистанційного навчання "Ейдос", який з 1998 року займається проведенням будь-яких можливих онлайн-заходів, в число яких уходять і курси для викладачів, що дають досвід і знання, необхідні для створення і залучення програм дистанційного навчання. Але, на жаль, цей центр – приватна організація і заняття там платні [Сысойкина 2007, 2].

У Росії є проекти різного масштабу, орієнтовані перш за все на дітей з обмеженими можливостями, що реалізуються на рівні керівництва освітою окремих міст і суб'єктів, але, як правило, за підтримки місцевих комерційних структур. Такі програми діють, наприклад, у Томську, Красноярську, Калінінградській області, Муромі, Сергієвому Посаді. У Москві є структури платного і безкоштовного дистанційного навчання. Наприклад, недержавна платна освітня установа "Знайка" пропонує московським школярам 10-11-х класів можливість очно-дистанційного навчання. Двічі на тиждень учні цього відділення мають відвідувати заняття з профільних предметів (фізико-математичного чи соціально-гуманітарного напрямів), а решту днів можуть займатися вдома, використовуючи електронні посібники й Інтернет-ресурси для підготовки до іспиту, а також консультуючись з викладачем.

Більш масштабним є проект "І-школа" – школа дистанційної підтримки освіти дітей з обмеженнями можливостями. По суті це організація – структурний підрозділ Центру освіти "Технологія навчання". Вона була відкрита в 2003 році у межах проекту "Розвиток інформаційного освітнього середовища для дітей-інвалідів" за підтримки Департаменту освіти Москви.

Діти, які навчаються в цій школі, отримують у користування комп'ютери (як правило, ноутбуки Apple класу iBook), принтери, сканери, веб-камери і, якщо необхідно, спеціальні засоби, наприклад, клавіатури і миші для людей з пониженим зором або порушеною координацією рухів. Єдиний мінус у тому, що по закінченні навчання техніку необхідно повернути, а значить, отримати подальшу освіту в дистанційному режимі для багатьох стає складно. До того ж у рамках програми таким учням надаються високошвидкісний доступ в Інтернет за технологією ADSL. Але і тут є свої "підводні рифи" – платити за Інтернет мають самі учні.

Є дуже позитивний досвід дистанційної освіти, у Пермському краї Російської Федерації – на дистанційну форму навчання перевели десятки шкіл. Мотивацією цього проекту було те, що викладачам важко дістатися до шкіл, розташованих у глибинці. Тому на зміну педагогам реальним прийшли віртуальні. Спочатку діти мало не залишилися без іноземної мови, але місцева влада вжила певних заходів, і школу оснастили технікою. Є приклад в іншому селі, де біологія стала профільним предметом. Викладач їздив з районного центру, а коли перейшли на дистанційну форму навчання, то учні отримали вчителів з будь-якої точки Росії. Навіть учні говорять, що вони стали підходити до предмету серйозніше, – навчання оскільки on-line практично індивідуальне. За результатами таких осередків у Пермському краї десятки шкіл перевели на дистанційне навчання.

В Іркутську щойно відкрилась школа дистанційної освіти, в якій навчатимуться діти з обмеженими можливостями – від 8 до 16 років. Це новий для Росії проект, удалий приклад муніципально-приватної співпраці, коли влада і бізнес поєднуються для вирішення соціально-значущих завдань. У 2009 році виділено величезні кошти, на які придбали і встановили (як у квартирах дітей, так і в школі дистанційної освіти) усе необхідне обладнання і програмне забезпечення для навчання в режимі on-line. Одночасно з цим з кожного предмету навчального плану вибрано учителя, що володіє Інтернет-технологіями. Викладачі пройшли курси підвищення кваліфікації і у жовтні почали роботу. Для участі у проекті "Школа дистанційного навчання" усі діти пройшли перший курс очного навчання роботи на комп'ютері.

При ДН необхідно враховувати фактор інтенсифікації спілкування між учнями і викладачами. Інтенсифікація пов'язана з новими технологіями, що реалізуються з допомогою високошвидкісних домашніх мереж, мереж ADSL і мереж Wi-Fi. Стає можливим використання Skype як у голосовому, так і у відеорежимах з одночасним підключенням великої кількості учасників дискусії.

Таким чином, існує можливість проводити відеолекції он-лайн, після чого їх можна викладати для загального доступу в Інтернет.

Інша технологія, яку можна реалізувати у перспективі, це створення проектів на основі Adobe Captivate. Вона уможливорює організацію інтерактивних курсів з тієї чи іншої дисципліни й адресацію їх слухачам, які з тією чи іншою технологією не знайомі чи мало знайомі, унаслідок чого бажають її вивчити.

Важливим завданням ДН є оцінювання знань, отриманих учнем. При ДН успішність учня частіше оцінюється автоматично, з використанням різноманітних тестів і опитувань. Постає технологічна проблема: система ДО має бути побудована на такій програмній платформі, яка забезпечила б максимальну гнучкість у представленні інформації й оцінюванні знань. Йдеться про те, що різні предмети вимагають різних способів подання інформації, що пов'язано з різними системами тестування. Наприклад, якщо для перевірки знань з історії досить тестів з варіантами відповідей, то для контролю успішності з мовних предметів можуть знадобитися, наприклад, диктанти, вправи, а для точних наук – методики розпізнавання формул і зображень.

Нещодавно (у вересні 2009 року) відбулася конференція у Вашингтоні, на якій Чарлі Шулер з освітнього проекту Sesame Workshop заявив, що у розвитку мобільного навчання настає переломний момент. Журналісти, аналітики, політики і представники галузі безпроводного зв'язку зустрілися на конференції, щоб обговорити майбутнє освітніх технологій і роль мобільного зв'язку й відповідних абонентських засобів, які можуть серйозно допомогти в організації навчання. Однією з ініціатив, на яку звернули увагу учасники конференції, став пілотний проект Project K-Neck, у якому технологія мобільного безпроводного зв'язку використовується для розв'язання математичних завдань у ряді шкіл Північної Кароліни. Дослідники підкреслили, що сама по собі технологія не підвищить якості навчання, але сучасні засоби, в тому числі мобільні телефони, які сьогодні так широко поширені серед школярів, можуть ефективно використовуватися в програмі загальної середньої

освіти, якщо школи зроблять їх частиною стратегії залучення, групових занять і навчання під керівництвом викладача [Яркое будущее, 2009, 3].

Отже, для створення системи дистанційного навчання необхідна цілеспрямована науково-дослідна і практична діяльність, у ході якої були б вирішені питання створення програм дистанційної освіти, необхідних методів навчання, розробки технічних і програмних засобів, їх змістового наповнення, підготовки необхідних спеціалістів, формування критеріїв відбору учнів для навчання з кожного напрямку і багатьох інших питань.

В статье рассматриваются современные средства телекоммуникации как генерирующие появление новых образовательных форм, а точнее дистанционного обучения в школьной практике. Рассмотрены преимущества и недостатки такой формы обучения, продемонстрированы разнообразные примеры внедрения дистанционного образования в средние учебные заведения в Украине и России.

Ключевые слова: дистанционное образование, дистанционное обучение, методика, телекоммуникационные технологии, куратор, тьютор, on-line режим.

The article observes modern communication facilities which give the opportunity of new educational forms, remote education in secondary schools. Advantages and disadvantages of such form of education are observed in the article. Different examples of remote education are analyzed.

Key words: remote education, remote teaching, method.

Література:

1. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротинко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технологія розробки дистанційного курсу: [Навчальний посібник] / За ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с.
2. Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения: [Сборник научных трудов] / Под. ред. А.В. Хуторского. – М., 2006. – 290 с.
3. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика: [Учебное пособие. Изд. 4-е, стереотипное] / Р.К. Потапова. – М.: КомКнига, 2005. – 368 с.
4. Сысойкина М. Дистанционное образование в России // <http://www.osp.ru/peworld/2007/09/4582050>.
5. Шукевич Б. Шляхи поповнення терміносистеми з дистанційного навчання // Українська термінологія і сучасність: [Зб. наук. Праць. Вип. VI] / Відп. ред. Л.О. Симоненко. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 437–440.
6. Яркое будущее мобильного обучения // http://www.smart-edu.com/index.php?option=com_content&view-article&id=751:m.